

VIKTOR VESKU

Prilog proučavanju rumunskih pozajmica u srpskohrvatskom jeziku

Među jezike s kojima je srpskohrvatski došao u dodir u toku svog razvitka spada i rumunski, koji je ostavio tragove čak i na nivou opštesrpskohrvatskog, a naročito u pojedinim dijalektima i govorima. Poznato je već da su iz rumunskog jezika uglavnom ušli pastirski termini, kao: bešika, berikata, burag, burdelj, kolastra, kopsa, sugare, trze, zarica i sl. Neki od tih termina rumunski pastiri su razneli po veoma širokoj teritoriji. Takva je, na primer, reč ker m. »pas« < rum. dij. cäre < lat. cane (V. I. Popović, *Istorija srpskohrvatskog jezika*, Novi Sad, 1955, str. 147).

Ipak rumunskih leksičkih pozajmica u srpskohrvatskom jeziku je relativno malo. Manje nego što ima pozajmica iz drugih romanskih jezika. A može se reći da su te pozajmice uglavnom zabeležene, ispitivane. Studije od posebnog značaja o tome problemu su objavili jugoslovenski romanisti, P. Skok (*Revue des Études Slaves*, III, 59—77; Arhiv za arb. starinu, jezik i etnologiju, II, 325—340 i dr.), H. Barić (Arhiv za arb. starinu, jezik i etnologiju, II, 392—402), I. Popović (op. cit.; *Lumina*, 3—4, 1955, str. 73—83) i drugi, a rumunski lingvista S. Puscariu u svojim *Studii istroromâne* II, Bukurešt, 1926, str. 274—315, objavljuje, pored novog materijala, i sve rumunske pozajmice u srpskohrvatskom jeziku koje je zabeležila postojeća literatura.

Izgleda da pojavljivanjem Skokovog *Etimološkog Rečnika (Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I A—J, Zagreb, 1971, II K — poni, Zagreb, 1972)* i problem

rumunskih elemenata u srpskohrvatskom jeziku biće uglavnom iscrpljen. Međutim, kao što je već konstatovano i u drugim sličnim slučajevima, postoje još i druge rumunske reči, bilo oblici, bilo značenja naročito na nivou dijalekata i govora koji još ispitivači nisu protumačili ili nisu zabeležili.

Ovde ćemo pokušati da ukažemo na neke od takvih reči.

1. Pored značenja **buza**¹ f. (Kosmet) koje beleži P. Skok u **Et. rječniku** (I, 246) »grotlo na kotlu (kalajdžijski izraz)«, o kojem kaže dalje da je »provincijska posuđenica iz arbanškog potvrđena kod nas samo u zanatskom govoru Kosmeta, ali se uza sve to može označiti kao balkanska reč ilirotračkog podrijetla, jer se nalazi i u bug. **búza** »Wange«, rum. **buză** f. »Rand eines Gefäßes«, **buză coasei** »Schneide« i cinc. **buză** postoji i značenje »usna« za koje se pored tog oblika upotrebljava u većoj meri varijanta **budza**, a to naročito u množini **BUDZE** »usne«. Oblik sa tim značenjem je zabeležen u istočnoj Srbiji (M. Budimir, Naš jezik, IV, str. 168) u jugoslovenskom Banatu (J. F., XVII, str. 149), u Ilanči i Doloave (I. Popović, Lumina, 3—4, 1955, str. 74). U istom značenju reč je široko poznata srpskim govorima u rumunskom Banatu. Zato smatramo da ovo značenje, inače prvobitno, i oblik sa afrikatom potiče iz rumunskog (rum. ban. dial. **budze**). Već je ukazano na to da se u rumunskom jeziku ova reč upotrebljava i u značenju »sečivo, oštrica«. Tome treba još dodati da se u rumunskom za ovo značenje upotrebljava i oblik **gura** »usta«, koja je semantički tesno povezana za **buze** (**budze**) »usne«.

U rumunskim rečnicima etimologija reči nije određena (V. na primer **Dictionarul limbii române moderne**, 103, gde mesto etimologije stoji: upor. arb, **buzë**). Međutim, vrlo je zanimljiva Skokova pretpostavka da je reč ilirskotračkog porekla.

2. U svom **Rječniku** (**Srpski rječnik**, Beograd, 1898) V. Karadžić je zabeležio oblik **dūrati** v. impf. »podnositi kakvo zlo, teškoću«, a od ovoga su izvedeni perfektivni glagoli **izdūrati**, **odūrati**.

U **Rječniku JAZU** ovaj glagol s kratkosilaznim akcentom izjednačen je po značenju i poreklu sa glagolom **dūrati** koji ima kratkouzlazni akcenat. Tu se ističe da **dūrati** — **dūrati** ima dva značenja: a) »trajati uopšte« i b) »uz trajanje ističe da onaj koji traje trpi kakvo zlo s čega je trajanje teže«. Za oba oblika se kaže da dolaze iz italijanskog **durāre** »trajati«.

U Beličevom Pravopisu (**Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika**, Beograd, 1950, v. Rečnik) navodi se izvedena imenica **dūrača** »što dugo traje«.

U Skokovom Etimologijskom Rječniku stoji: »**dūrati**, -ām pored **durati** impf. (16 v. Vuk) = **durāt** sa pref. **do-** iz-, o-, po-, pre- »trajati, trpjeti, izdržati, podnijeti itd.« P. Skok navodi kao etimologiju tal. **dūrāre** < lat.

Međutim, izgleda da su to dva različita glagola. Treba razlikovati glagol **dūrati**, »podnosi kakvo zlo, teškoću«, od **durati**, »trajati«. Ovaj drugi je stvarno latinski ili italijanski **dūrāre**. Što se tiče prvog glagola, njemu treba tražiti poreklo u rumunskom **adureá** »osećati bol« < lat. **dolēre** (V. DLRM, 267) ili a **īndura** »strpljivo podnositi kakvo zlo, bolesti« itd. (V. DLRM, 416) < lat. **indurare**. Malo je verovatno da bi **dūrati** »podnositi kakvo zlo, teškoću« moglo postati od lat. ili it. **dūrāre** koji takvo značenje nema. Još s manje verovatnoće bi se ovaj glagol mogao vezati za latinsko **dolēre**. Promene **o** > **u** i **l** > **r** upućuju na pretpostavku da je reč pozajmljena iz rumunskog.

Za takvu pretpostavku postoje i drugi dokazi. Rumunski kratki ekspiratorni akcenat na poslednjem slogu a **dureá**, a **īndurá** izjednačen je sa srpskohrvatskim kratkosilaznim akcentom **˘**. Kako ovaj (i dugosilazni **ˉ**) može stajati samo na prvom slogu, izvršeno je prenošenje akcenta **durā(tī)** > **dūra(tī)**. Ovo još pokazuje da je reč pozajmljena pre XIV-XV veka, inače bi rumunski akcent bio izjednačen sa srpskohrvatskim kratkouzlaznim akcentom (**žēna**) kojem je bliži a kojega u to vreme nije bilo. Istina je da u književnom srpskohrvatskom jeziku **˘** preneseno na kratki slog daje **˘**, ali ima, međutim, mnogo govora u kojima preneseni akcenat **˘** ostaje nepromenjen (isp. **sestrā** > **sèstra** kod P. Ivića, **Dijalektologija srpskohrvatskog jezika**, Novi Sad, str. 56—57). Moguće je, dakle, da je srpskohrvatski jezik pozajmio od Rumuna glagol **durea** (svakako posle zamene **č**, inače bi bilo **-ea** > **-ě** > **-e** (ije, je ili i), ali je verovatnije da je pozajmljen glagol **īndura** sa fonetskom adaptacijom: odbačen prefiks **īn** kao nepoznat i dodat nastavak za infinitiv **-ti**.

3. Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka, Zagreb, 1928, knj. II, str. 142 beleži reč **MUJER** r. m. »ženska haljina koja se nosi u vodopađi Binačke Morave, a nekad se nosila i u Levču«. Rečnici srpskohrvatskog jezika ovu reč ne beleže.

Neosporno da je srpskohrvatsko **mujer** u vezi sa rumunskim **muière**, s. f. »žena, supruga«, što je jednako s latinskim

mulier, -eris (otuda i arum. mul'are, mglr. mul'ari, istro-
rum. mul'ere. V. S. Puscariu, *Etymologisches Wörterbuch
der romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905). Takav tip pre-
nošenja značenja (metonimije) dosta je čest i poznat u jeziku,
pa od značenja »žena« reč je upotrebljena za imenovanje
predmeta što obično nosi žena. Taj prenos se izvršio u srpsko-
hrvatskom jeziku, jer u rumunskom takvo značenje reč
muire nema. Što se oblika tiče, prelaz u kategoriju muškog
roda od ženskog može se objasniti time što je za srpskohrvat-
ski nastavak **e** za imenice ženskog roda neobičan. Izgovor i
kao **j** se potpuno poklapa sa rumunskim oblikom, jer je ovde
diftong (silazni) **ie**. Dakle, izgovara se **muire**.

(Bukurešt)